

Pál-Antal Sándor

Közegészségügy és szociális gondoskodás a 18–19. századi Marosvásárhelyen

Járványok

Az egészségügyi ellátás évszázadokon keresztül a hagyományos, középkori keretek között mozgott. Az egészségügy javítását célzó intézkedések Erdély-szerte csak a 18. században válnak mindennaposakká. Az 1700-as évek elején, a rendkívüli nagy pusztítást végző a pestis leküzdése érdekében sorra jelennek meg az országos intézkedések. Főkörmányszéki utasításra intézkednek a járvány megfékezése, óvintézkedések hozatala, vesztegzárak felállítása érdekében. (Szerk megj.: A pestisről részletesen a Harmónia mellékletünkben tájékoztattuk az olvasókat.)

Egy másik nagyon veszélyes és sok áldozatot követelő járvány a *hólyagos himlő* volt. A pestis mellett, a 18. század végére sikerült kidolgozni ennek is gyógymódját. A himlő elleni oltás bevezetése, és egyre szélesebb körben való alkalmazása terén elévülhetetlen érdemeket szereztek a marosvásárhelyi orvosok is. A város krónikásától, Benkő Károlytól úgy értesültünk, hogy az oltást Marosvásárhelyen 1804. december 15-től alkalmazzák, mivel ekkor oltják be a városban az első gyerekeket. Ma már tisztázott, hogy ez korábban elkezdődött. A város az elsők között van Erdélyben a himlőoltás terén. Ennek a tevékenységnek egyik úttörője Szotyori József neves marosvásárhelyi orvos. Ő az *Orvosi Tárban* 1831-ben azt írja, hogy „Erdélyben első valék, ki (először 1801. szeptember 14-én) a himlőoltást szerencsésen véghezvittem: a védhimlőnek terjesztését, fenntartását munkásan előmozdítottam.” Szotyori József kétségtelenül úttörő szerepet játszik a himlőoltás erdélyi bevezetésében.

Kolozsváron és Brassóban is *Szotyorival* egy időben kezdnek oltani. Az első oltást azonban Nagyszebenben végzik 1800-ban, ahol egy *Scott* nevű angol vándorsebész, két sikertelen himlőoltást végez. Szotyorival nagyjából egy időben kezd himlőoltást végezni, ugyancsak Marosvásárhelyen, két orvostársa Mátyus Máté és id. Kovács Antal is. A levéltári források tanúsága szerint az oltási műveletek végrehajtói nem az orvosok végzik személyesen, hanem a sebészek. A városi római katolikus egyház anyakönyvében nyilvántartott oltásban részesült gyerekek névsora 1802-ben kezdődik. Az első hivatalosan is nyilvántartott beoltott gyerek egy Szigeti József nevű családapa két éves kislánya, az oltást végző pedig Hajdu Ferenc „chirurgus” (sebész). A következő évben, 1803-ban négy család hét gyerekének a beoltásáról tanúskodik ugyanaz az anyakönyv. Az oltást ugyancsak Hajdu Ferenc végzi. Az egész városra kiterjedő, hatóságilag

megszervezett első oltási akciót 1804 decemberében végzik. Az első sikeres oltások után ez a gyakorlat rövidesen általánossá vált, és évről évre nőtt a beoltott gyerekek száma. Az oltás fontosságát jelzi az a tény is, hogy a beoltottakat személyesen nyilvántartották nemcsak a világi hatóságok, hanem az anyakönyvekben, a béráltak illetve konfirmáltak mellett, az egyházak is.

Egy addig ismeretlen járvány, a kolera 1831 nyarán kezdi szedni áldozatait Erdélyben, és Marosvásárhelyt sem kíméli. Itt az első „epemirigyes” beteget 1831. augusztus 22-én észlelik, de ekkor még kevés áldozatot szed. Nagyobb pusztítást 1836 nyarán végez, amikor 200-nál több városi lakos válik áldozatává. 1848 – 1849-ben több áldozatot szed Marosvásárhelyen, mint az akkor dúló polgárháború. De fel-felbukkan az 1870 – 80-as években is.

A pestis és a himlő és a kolera mellett még egy sor járványos betegséggel kénytelen küszködni a társadalom. Különösen a „toroklob”, a kanyaró és a vérhas pusztít, főként a gyermekek körében. Emiatt a gyerekhalandóság rendkívül magas marad a 19. század végén is.

Borbélyok, sebészek, bábák

Marosvásárhelyen a 18. század közepéig a borbélyokon kívül egészségügyi személyzet nincs. Az általános gyógyító tevékenységet a népi gyógyászatban jártas személyek végzik, akik ismereteiket rendszerint hasonló tevékenységet is folytató elődeiktől tanulják. Gyógyítással, legalább is tanácsadással foglalkoznak az általános orvosi ismereteket elsajátító, felsőbb iskolát járt személyek is, pl. a kollégiumi tanárok. Ugyanakkor elterjednek az egészséges életmóddal kapcsolatos, orvosi jellegű munkák is. Az Erdély Hippokratészének is nevezett Pápai Páriz Ferenc doktor, nagyenyedi tanár 1687-ben kiadott *Pax corporis* (A test békéje, egészsége) nevű híres munkája, amely az 1700-as években több kiadást is megért.

A sebész tevékenységet, középkori szokás szerint, a *borbélyok* végezték, akik egyben felcserek és sebészek is voltak, még hozzá céhbe szerveződtek. A borbélyok elsősorban hajnyírással és borotválással foglalkoztak. Emellett sebgyógyítást, kisebb sebészi beavatkozást, valamint foghúzást, tyúkszemvágást, érvágást, köpölyözést is gyakoroltak. A növények gyógyhatását ismerve orvosságot, kenőcsöket is kotyvasztottak. Tudásukat a céhes rendszerben elterjedt módon sajátították el, inas–legény–mester fokozatok elérésével.

A marosvásárhelyi borbélyok 1591-ben tömörültek a céhnek hívott érdekszövetségbe, amelybe csak jól képzett személyek vehettek részt és gyakorolhatták szakmájukat. Az 1629-ben hozott szabályzatukat azon megokolással hagyta jóvá a városi tanács, mivel „a borbélyság felette nagy dologban jár, és gyakorta sok tudatlan borbély mesterek mia sokaknak halálok is történik.” A szabályzat értelmében inas az lehetett, aki kétheti felkészítő alatt meg tanult jól borotválni, és a sikeres próba után egy mesternél három évig szolgált. Felszabadult inas a legények sorába lépett, ami után még egy évet legénykednie kellett. Ezt a legényévet máshol és más mesternél kellett letöltse, ami a mestervizsgával, vagyis „remekmű” elkészítéssel fejeződött be. A mestermű próbafőzetek készítéséből állott. Gyógyfűből kellett külön féle főzeteket készítenie. A végén pedig két alkalommal is négyféle étellel a mestereket megvendégelni. Az ifjú mester „jámbor, istenfélő és igaz nemzetségből való személy” kellett legyen, aki igaz céhhelyen tanult és esztendejét jól kitöltötte. Igazolnia kellett, hogy nem orv, parázna vagy gyilkos, és semminemű gonosz cselekedetben részes nem volt.

A szabályzat nagy hangsúlyt fektetett a beteggondozásra. A borbélymesterek fő teendője a sebesült személyek ellátása volt, a sebkötözés és sebgyógyítás. Hívásra kötelesek voltak a beteghez is kiszállni és azokat ellátni. Egymás betegeit nem kezelhették. Kivételt csak akkor tettek, ha kollegiálisan felkérték erre.

A céh megalakulása után Marosvásárhelyen 10-15 borbélymester működött. A 18. században és a 19. század első felében más egészségügyi személyek megjelenése miatt létszámuk lényegesen lecsökkent, 4 – 7 személy között mozgott.

A borbélyok szervezett képzésben a 18. század második feléig nem részesültek. Ez a képzés Erdélyben a kolozsvári egészségügyi intézetnek az 1770-es években történt felállítása révén válik elérhetővé. 1775-ben először szólítja fel a Főkormányzók Marosvásárhelyt, hogy sebész és bába tanfolyamra jelöltek keressenek és küldjenek, amely akciót a következő években többször megismétlik. Az első vásárhelyi képzett sebész egy Soós nevezetű, akinek 1775-ben megengedik, hogy magyar nyelven vizsgázzon. 1784-ben Gerlacher Joseph a diplomás sebész a városban. Ténykedéséről azonban semmit sem tudunk. 1786-ban Enyedi Istvánt említik elismert sebészként.

A bécsi udvar utasítására az Erdélyi Főkormányzók 1790-es években kötelezi a vármegyéket, kerületeket, székeket és törvényhatóságú joggal rendelkező szabad királyi városokat a sebészi tisztség, mint hatósági szerv létesítésére. 1797-ben azt is

előírja számukra, hogy a sebészek a „marha gyógyításhoz” is értsenek. A rendelet értelmében „a városokban és kerületekben chyrurgusi szolgálatra olyan személyek tétethetnének, kik a több hivataljokból folyó orvosi tudományok között marha gyógyítás mesterségét is értik [...] Azon borbély legények, s minden más személyek, a kik az orvosi tudományt s bába mesterséget tanulják, egyszersmind a marhagyógyítás mesterségét is tanulni tartoznak.” A rendelkezés értelmében a város csak olyan sebészt alkalmazhatott, aki az állatgyógyítás tudományát is elsajátította.

A borbélyok céhbe tömörülve tevékenykedtek a 19. században is. 1817-ben 7 céhbeli borbély mester működik a városban, céhmesterük Galambos József. 1830-ban a marosvásárhelyi borbély céh felmentést kér a közterhek viselése alól – mint amilyen az utak karbantartása –, arra hivatkozva, hogy „nemesebb és tudományosabb” mesterséget gyakorolnak, mint a többi céh.

A borbélyok sebésztudása a 18. század végéig esetleges volt. Az egymástól átvett ismeretektől és a kézügyességüktől függött. A Főkormányzék egy 1791. január 5-i 410. sz. rendeletében kötelezővé teszi a szakma intézményes keretek között történő elsajátítását. Előírja, hogy „Senkinek a borbély, marha gyógyító és bába mesterségben a közönséges gyakorlás, vagyis praxis meg ne engedtessek, aki az őfelsége örökös tartományinak valamely Academiájától, vagy ha mástól nem lehetne, legalább a Kolosvári Academiától ezen mesterségeknél jól folytatott tanulásáról és magának alkalmas voltáról bizonyosság levelet nem mutatna.”

A sebészek képzés után is céhtagok maradnak, és a mai értelemben vett borbély szakmát is tovább folytatják. Sebészképzés „hőskorából” több személyről is tudomásunk van. Viola József, a később Moldovában híressé vált orvos, „chyrurgusként” lesz városi polgár 1792-ben. 1802 – 1803-ban Hajdu Ferenc himlőoltást végző sebészként tűnik fel a római katolikus anyakönyvben. 1804-től Bojta Miklós városi sebész lesz, az első félévre 50 rénes forintnyi fizetéssel. Ő a város sebésze marad 1841-ig, 1839-től Herbeth János segédkezik mellette. Halála után, 1842-ben, tisztségét Herbeth veszi át, akinek segédje Reich János lesz. Bojta Miklós sebész városi sebésszé válásakor borbélyműhelyt tart fenn a piacon. Mellette még két társának van borbélyműhelye, Galambos Józsefnek és Hajdu Ferencnek.

Orvosok és bábák hiányában a szülész- és nőgyógyászati munkát javasasszonyok végzik, akik sorozatos kudarcaik miatt gyakran máglyára kerülnek boszorkányság és bűbájoskodás, megrontás vádjával.

A boszorkány a közhiedelem szerint, az ördög szövetségesül szegődött, s ez által természetfeletti képességeket, főleg rontó, pusztító hatalmat szerzett személy. A kor felfogása szerint a boszorkányságot, annak megnyilvánulásait, a bűbájoskodást, a kuruzslást és varázslást szigorúan büntették. A "rossz szellem" ellen való küzdelem leghatékonyabb formájának a bírósági megtorlást, a kínzással járó vallatást, tűz- és vízpróba alá vetést, a törvényes elítélést és nyilvános máglyán égetést tekintették. A boszorkányokat, ha a vallatás és kínzás révén „igaznak bizonyult” az ellenük felhozott vádak, rendszerint halálra ítélték. Ezt tették Farkas Borbálával Marosvásárhelyen is 1752-ben. A boszorkányperek Mária Terézia utasítására 1767-ben szűntek meg.

A bábaképzés, akárcsak a sebészi, az 1770-es években indul Kolozsváron. A bábaképző tanfolyamot marosvásárhelyi nők is elvégezték. Beindulása utáni időben már több diplomával rendelkező bába is működik a városban. Ezek önállóan tevékenykednek és nem szerveződnek szakmai szövetségbe. A város első alkalmazott bábája Bongárd Anna 1804 – 1818 között, őt követi Hollaki Anna, majd Hartchek Anna és végül, az 1840-es években Spanyol Anna.

Orvosok

A 18. század közepén központi utasításra minden törvényhatóság – vármegye, kerület, székely és szász szék – „phiscusi” (orvosi) hivatal felállítására kényszerül. Az utasítás ellenére Marosvásárhely, ún. városi „tishti orvost” csak egy félévszázaddal később alkalmaz. Az első itt élő és tevékenykedő orvosok a maroszéki „phiscus” és a magánpraxist végző „medicinae doctorok”.

A város egészségügyi ellátása csak az 1700-as évek második felében kezdi levetni a hagyományos, középkori kereteket. Az első marosvásárhelyi orvos kibédi *Mátyus István*, és őt követi *Zágoni Gábor*. Az 1770-es években mindketten Marosvásárhelyen polgári házzal rendelkező nemességet is nyert személyek voltak. Mátyus (1725-1802) tanulmányait az utrechti, göttingeni, marburgi és bécsi egyetemeken végezte. 1757-ben hazatérve, letelepszik Marosvásárhelyen, és 1758-tól négy évtizeden keresztül Maroszék főorvosaként működik. Mivel a városban lakott, tevékenysége jórészt itt végezte, és tudását a város javára kamatoztatta. Kiváló munkássága révén nagy hírnevű, szakmai elismerésben részesült orvossá vált. Nemességet is kapott. Többkötetes könyve, az *Ó és új diaetetica (1787- 1793)*, nagy népszerűségnek örvendett korában. Mátyus életrajzírója, Spielmann József orvostörténész, erről a munkáról írja, hogy „alig van olyan fejezete az orvostudománynak, közegészségtannak, ipari kórtannak, de a botanikának, kémianak,

testnevelésnek, ásványvízelemzésnek, fizikának, a népgyógyászati és népi szokások vizsgálatának, sőt mi több, a táplálkozástannal kapcsolatban a konyhaművészetnek, melyben ez az enciklopédikus érdeklődésű, alig ismert tudósunk úttörő ne lett volna, vagy mély barázdát szántva, ne szerzett volna maradandó érdemeket.” Mátyus a kor színvonalán bőven tárgyalta többek között a különböző mesterségeknél előforduló szakmai ártalmakat, és – helyi körülményeire is gondolva – javasolta a környezetszennyező műhelyeknek a város szélére, folyóvizek mellé való telepítését, illetve kiköltöztetését. Keményen bírálta az erdélyi közegészségügyi, városrendezési viszonyokat, különös tekintettel Marosvásárhely helyzetére. Egy sor javaslatot is megfogalmazott a szemét tárolására, a pöcegödrök ásására, az utcák kövezésére és tisztítására nézve is.

Zágoni Gábor külföldi tanulmányait az utrechti egyetemen végzi 1764-ben, és ott is avatják „medicinae doctorrá” ugyanabban az évben. Hazatérése után Toroczkay Zsigmond háziorvosa lesz, de rövidesen Marosvásárhelyen tűnik fel, és itt tevékenykedik 1787-ben bekövetkezett haláláig (legalább is élete végéig fenntartja az itteni lakását). Főként tudományos munkásságáról válik ismertté. Ő a fürdők gyógyító erejét kutatta. 1772-ben a herkulesfürdői gyógyvizeinek az elemzését végzi el, később a szilágyzóványi fürdőét.

1782-ben a városba telepszik egy harmadik orvos is, id. Kovács Antal (1782-1843). Ő a Németváros nevezetű negyedben kap házhelyet a várostól 1786-ban. A 1800-ban, Mátyus István mellett, két képzett orvos is tevékenykedik a városban. Az egyik a már említett id. Kovács Antal, a másik Mátyus Máté (1790-1820), Mátyus István unokaöccse. Mindketten több évtizeden át végzik gyógyító tevékenységüket, ellátva a szolgálatukat igénylő városi és városkörnyéki betegeket.

A 19. század elején az orvosok száma tovább bővül, 1800-ban Gecse Dániellel (1800-1824), 1801-ben Szotyori Józseffel (1801-1833), 1805-ben ifj. Kovács Antallal (1805-1835) és másokkal. Az évek folyamán mindannyian neves orvosokká válnak. Ők többnyire magánpraxist végeznek, vagy az időközben létrehozott országos kórházban működnek. Gecse Dániel (1817 – 1824) és ifj. Kovács Antal (1824 – 1835) pedig a város közegészségügyi kérdéseivel foglalkozó hivatalos orvosa lesz.

A városi orvosi hivatalt először II. József korában, a közigazgatás átszervezése alkalmával hozzák létre, de betöltetlen marad, és 1790-ben a József-kori átszervezések visszavonásával a megszűnt tisztségek sorsára jut. Az 1790-es években a Főkörmányszék ismét sürgetni kezdi a „tiszti orvosi” hivatalok felállítását. 1796. október 1-jén kiadott

rendeletével a tisztiorvos kötelességévé teszi a gyógyszertárak negyedévenkénti ellenőrzését is. A marosvásárhelyi tanács és az esküdt közönség végül is a „physicusi” tisztség létrehozásáról az 1808. február 8-i ülésen dönt. Megokolásként azt hozzák fel, hogy „ámbár vagyon a városnak chyrurgussa”, de az minden belső nyavalyához úgy nem ért, mint egy „physicus”, és „némellykor amiatt, hogy a városnak nincsen fizetett physicussa”, orvos hiányában „sok szerencsétlen történetek szoktanak esni”. A tisztiorvos fizetését évi 250 forintban állapítják meg. Ekkor a bíró fizetése 400 rénes forint, a tanácsosoké 300, a város jegyzőjévé pedig az orvoséval egyenlő.

A város első tisztiorvosa Horváth Mihály, aki 1808 elejétől haláláig, 1817. április 30-ig látja el ezt a hivatalt, utódja Gecse Dániel 1817 májusától ugyancsak haláláig, 1824. május 10-ig. Gecse sokoldalú egészségügyi tevékenységével kivívja nemcsak a szakma elismerését, hanem a lakosság tiszteletét is. Nevét mégis elsősorban jótékony célú alapítványával, az *Institutum Philantropicum*mal (Emberszereteti Intézet) írja be a város történetébe. Teljes vagyonát az alapítványra hagyja, amellyel – részletesen szabályozott feltételek mellett – különböző egyházi, oktatási, kulturális és jótékonyági intézmények tevékenységét, főként a szegénysorú gyerekek iskoláztatását, valamint a református kollégium fenntartását támogatja.

Az 1824-ben elhunyt Gecse helyére a város ifj. Kovács Antal orvost választja, aki 1835-ig látja el ezt a feladatot. Utódja Péterfi Pál a forradalom utánig.

Szociális intézmények

Első szociális jellegű intézmény a városban az „ispotály”. Az ispotály, nem kórház, hanem szociális otthon, vagyis aggmenház szerepét tölti be, és elesett szegényeket gondoznak itt. Már a középkorban létezett a városban egy szegénygondozó intézmény, a Szent Lélek ispotály, amelyet a reformáció alkalmával a katolikus egyházzal együtt felszámolnak.

A reformáció után a református egyház kezelésében létesült egy újabb ispotály. Létrejöttének idejét nem ismerjük, de az a 16. század végére vagy a 17. század elejére tehető. A Szentmihályos (későbbi neve Gecse, ma pedig Stefan cel Mare) utcában lévő telken hozták létre, ahol a református kistemplom van. A telket egy Sásvári nevű hajadon adományozta erre a célra a református egyháznak. Itt rendszerint hat személyt gondoztak, református felekezetű elesett embereket.

A katolikus egyház, főként Apostol György jezsuita páter sorozatos közbenjárására, a református egyház az 1700-as évek végén engedményre kényszerült. 1782-ben, II. József utasítására katolikus rászorulókat is kénytelen fele-fele arányban befogadni. Ezután három hely a református és ugyancsak három a katolikus szegényeké lett. De az ispotály fölötti nézeteltérések és súrlódások tovább folytatódtak, amiért 1788-ban az ispotályt a városi tanács fennhatósága alá helyezik.

Az "ispotály", szociális létesítményként, az országos kórház 1812-ben történt megnyitása után nem szűnt meg, tovább működött felszámolásáig, az 1870-es évekig. A 19. század közepén, 1845-ben, Erdélyben 18 ispotály és más karitatív intézmény működött, a 692 gondozott ellátására összesen 176.214 forint tőke állt rendelkezésre.

Marosvásárhelyen ekkor 20 szegényt gondoztak az ispotályban, 1976 forint költséggel. Az ispotály fenntartója, a város, nehezen tudja a kiadások és a karbantartás költségeit biztosítani. Ezért, pénzhiány miatt, nem tudják megszüntetni a mindennapi nélkülözést, a nyomorgást. Nem egy alkalommal magán személyek részéről jövő támogatásban is részesül. Így 1837-ben Felsőbükki Horváth Pál római katolikus esperes-plébános 1000 forintos alapítványt tesz a városi aggmeház támogatására.

A finanszírozás gondjainak a megoldására 1847-ben a tanács elhatározza, hogy az ispotályhoz tartozó 2 hektáros kukoricaföld eladásából befolyt 3 ezer forintnyi összeget kölcsönbe adják, és a befolyt kamatokat a szegények eltartására fordítják.

Az ispotály mellett egy másik szociális jellegű intézmény is működik a középkor óta, a „*Boldogasszony céh*”. A céhet temetkezési egyletnek tekinthetjük, hiszen a nincstelen szegényeknek az eltemetésével foglalkozott. Tevékenységük fejében a tanács egy pár közteher alól mentesítette őket.

Ugyancsak szociális jellegű intézményként az 1844-ben megalakuló az első *Temetési Társulat* Marosvásárhelyen. A társulat tagjai kötelesek belépéskor egy forint tagdíjat fizetni és a társulati tagok elhalálása esetén a költségekhez 12 krajcárral hozzájárulni. A befolyt összeg kamatjából a társulati tagoknak betegség esetén 10 forint járt, elhaláláskor a hozzátartozóknak 50 forintot fizettek. 1846-ban létesült újabb szociális intézmény, a *Kölcsön Segítő Társulat*.

Évszázadokon át megoldatlan kérdés az árvák hatósági védelembe vételének az ügye. Ennek első konkrét rendezését 1791-ben törvényekben szabályozzák. Az árvákat ezután nyilvántartásba veszik, gondozásukra gyámokat neveznek ki, javaik kezelését kinevezett kurátorokra bízzák. Az árvapénzek kezelésére pedig egy inspektort neveznek ki a szenátorok közül. Az árvákról való gondoskodás

felügyelete az 1791-ben létrehozott árvaszék feladata lesz. Árvaház a városban csak 1861 létesült, a „Klotild” Székely Leányárvaház néven.

Az erdélyi első két *országos kórház* egyikét Marosvásárhelyen létesítik. Korda Zsuzsanna bárónő 1807-ben 4.000 forintot adományoz erre a célra, és a következő évben a városi tanács már felterjeszti a Főkormányzékhez a Szotyori József orvos által készített részletes tervet jóváhagyás végett. Szotyori a közhasznú ispotály felállítását a régi ispotály átalakításaként képzelte kivitelezhetőnek, és eredetileg ezt a javaslatot küldik fel a Főkormányzékhez jóváhagyás végett. És csak később módosul a terv egy teljesen új kórház létesítése felé. 1810-ben az országgyűlés egészségügyi bizottsága, amelynek tagja Szotyori is, elhatározza két országos kórház alapítását – egyet Kolozsváron és egyet Marosvásárhelyen. A kórházak fenntartása a vármegyék és a székely székek kötelessége lesz. Marosvásárhelyen 1812-ben meg is nyílik az országos kórház a Kövecses utcában (ma Avram Iancu) egy Teleki Domokos által adományozott telken. Első orvosai a város hivatalos orvosai, Horváth Mátyás, majd Gecse Dániel. Őket követi a már betegeskedő Szotyori, akit Csíki János helyettesít. Itt az első évben 36 beteget gondoznak, a következőben 50-et. A kórház közvetlenül a Főkormányzék felügyelete alatt áll, a vezető testületbe pedig két-két tagot küldött a Királyi Tábla, Marosszék és a város. A betegeket nemzetiségi és felekezeti különbségre való tekintet nélkül vették ide fel, és ellátásukról adományokból gondoskodtak. Az Erdélyi Főkormányzék ezen kívül elrendelte, hogy a büntetéspénzek 1/3-a és a bálók bevételeinek 1/10-e szintén a kórházi alapba folyjon. 1821-ben a kórház számára egy nagyobb épületet vásárolnak, ahol a négy szobában 12 ágy áll a betegek rendelkezésére. Itt 1830-ban már 255 beteget kezelnek.

Gyógyszerészek, gyógyszertárak

A betegségek leküzdésének, a betegek fájdalmának enyhítésére különböző gyógynövényeket használnak. Áttörő változást e téren a szakemberek által előállított gyógyszerek hoznak. A gyógyszerkészítés és árusítás már a középkorban gyakorlatba jött Erdélyben. Az első erdélyi gyógyszerészről 1494-ből van tudomásunk, aki Nagyszebenben tevékenykedik. A 16. század elején már Besztercén és Brassóban, és a század utolsó harmadában pedig Kolozsváron is van patikus. Marosvásárhelyen az első gyógyszertárat Schwarz Simon gyógyszerész nyitja meg 1733-ban. Schwarz praxisát 1750-ig gyakorolja, amikor patikáját eladja Macskin Károly gyógyszerésznek. Schwarz közben, 1748-ban városi tanácsos lesz, és viseli ezt a tisztséget haláláig.

1752-ben a gyógyszerterát átveszi Bayer József nagyszebeni patikus, adómentességet szerezve a Főkormányszéktől patikájára. Bayer 1754-ben elhunyt, üzletét Schenneg Domokos tizenkét évig működteti tovább, mint az özvegy férje. Schenneg, mivel sok kellemetlen zaklatás érte a város vezetése részéről, megelégedve a gáncoskodásokat, 1765-ben elköltözött.

1763–1765 között két patika működik a városban. 1763-ban ugyanis Mauksch János kolozsvári patikus is gyógyszerterát nyit itt. Ő az engedélyt azzal a kitéttel kapja, hogy ide költözik. Schenneg távoztával Mauksch egyedül tevékenykedik 1777-ben bekövetkezett haláláig. 1778–1779-ben rövid ideig Schuster Márton nagyenyedi patikus folytatja a város gyógyszerrel való ellátását, 1779-től pedig Tollasi György, aki elveszi Mauksch özvegyét.

1779-1782 között több évig folyó huzavona után Vladár Ádám nyit egy új patikát, és itt maradása érdekében 1786-an a Németvárosban neki is házhelyet juttatnak. Ezzel tulajdonképpen ismét két patika működik a városban, 1836-ban pedig már három. A Brandecker Simon patikájában dolgozó mindhárom gyógyszerész Pesten szerzett diplomát, ezen kívül még egy segédje és egy laboránsa is volt. Kováts János patikus két segéddel, egy gyakornokkal és egy laboránssal, Benkő János pedig egy gyakornokkal és egy laboránssal működött. Mindenik patika jól felszerelt, a higiéniai előírásoknak megfelelő és elég nagyméretű, több személyt is foglalkoztató intézmény volt.

*

Az egészségügyi ellátás Marosvásárhelyen a 19. század első felében sokat javult. 1836-ban, a széki és a városi hatósági orvosokon kívül 4 orvos, 3 gyógyszerész, 8 sebész és 14 bábaasszony működött a városban. A magánpraxist folytató személyzet mellett van még egy–egy hatóságilag alkalmazott tisztiorvos, sebész és bába is. Ugyanakkor ebben az évben a városban két kórház is van: egy katonai és egy polgári 16 ágygal. A polgári kórház 223 beteget látott el évente. A városban éltek és gyógyító munkájuk jelentős részét is itt fejtették ki Marosszék tisztiorvosai és sebészei is. Mátyus István után marosszéki főorvos Mátyus Máté volt, az évszázad elejétől 1818-ig, valamint Bélteki Nagy Zsigmond is 1831-től a forradalom utánig.

In *Népújság*, Marosvásárhely, 2010. május 8–június 12-i számaiban.